

Trumps många själv mål

Inlägg av Stefan de Vylder publicerad på www.amerikaanalys.se den 20 maj 2018
länk: www.amerikaanalys.se

Sällan är uttrycket "kontraproduktivt" mer träffande än när det syftar på Donald Trumps agenda under parollen "America first". Som den brittiska tidningen Financial Times nyligen påpekade blir resultatet ofta "America alone", och Trumps ihärdiga försök att försvaga olika internationella avtal och samarbeten kan i slutändan visa sig mer destruktiva för USA:s ekonomi än för omvärldens. Och tvärtemot Trumps förhoppningar är det troligt att hans politik gynnar den enda rivaliserande supermakten: Kina.

Låt mig börja med handelspolitiken, för att därefter ta upp en fråga som det avbrutna Iranavtalet aktualiserar: den rätt som USA ensidigt har tagit sig att bestraffa utländska företag och medborgare som agerar på ett sätt som USA ogillar, såsom att göra affärer med Iran. De "sekundära sanktioner" som Trump hotar med tvingar EU, Kina och en rad andra länder att söka nya vägar att komma runt världsekonomin fortsatta starka beroende av den amerikanska marknaden och av USA:s banker, teknologi och betalningssystem.

Handelspolitik eller konsten att skjuta sig själv i foten

"Handelskrig är bra och lätta att vinna" var ett uttalande som ackompanjerade Trumps beslut om handelstullar på stål och aluminium. Men båda Trumps påståenden är felaktiga. Handelskrig är aldrig bra, och är aldrig lätta att vinna.

I dagens globaliserade ekonomi, som baseras på långa värdekedjor och där till exempel en Volvo kan innehålla komponenter från över femtio länder, är tullar på industrivaror ett synnerligen trubbigt vapen.

Riktigt enfaldigt vore det att införa tullar på insatsvaror som stål och aluminium. Alla varor som innehåller stål eller aluminium – vilka är många – blir dyrare. Dåligt för den amerikanska industrin, dåligt för USA:s konsumenter.

De stålverk som Trump vill gynna sysselsätter en bråkdel av alla som jobbar i företag som använder importerat stål. Att delar av den efterblivna amerikanska stålindustrin kan tjäna på ett visst skydd mot effektivare utländska företag väger lätt jämfört med förlusterna i andra delar av ekonomin. Detta är en läxa som Bush-administrationen hårdhänt fick lära sig när USA i seklets början experimenterade med höjda ståltullar. Försöket slog inte väl ut: mängder med amerikanska arbetstillfällen försvann, och när USA dessutom förlorade en tvist i Världshandelsorganisationen WTO blev Bush tvungen att sänka tullarna igen.

Att USA har ett stort handelsunderskott gentemot Kina har inte ett skvatt att göra med stål eller aluminium. Underskottet beror på att Kina säljer mer varor till konkurrenskraftiga priser på den amerikanska marknaden än vad USA gör på den kinesiska. Enligt uppgift var över två tredjedelar av alla prylar som gavs bort i julklapp till de amerikanska barnen häromåret made in China. En ännu högre andel av låginkomsttagarnas hårda paket kom från Kina. Ett handelskrig mot Kina vore inte populärt bland USA:s konsumenter.

Det är dock länge sedan Kinas export dominerades av leksaker och enkla textilier. De tre största varugrupperna i exporten till USA är mobiltelefoner, datorer och telekomutrustning.

Om Kina skulle svara med strafftullar på import från USA kan vi räkna med att dessa tullar blir betydligt smartare, och direkt riktade mot politiskt strategiska väljargrupper i USA. Inte minst i de konservativa delstaterna i Mellanvästern är oron stor bland jordbrukare om Trump startar ett handelskrig mot Kina och Kina svarar med tullhöjningar på amerikanska sojaböner.

**Det är Trumps USA, inte Kina,
som har mest att förlora på ett handelskrig.**

Vad gäller USA:s stora och växande bytesbalansunderskott med omvärlden i stort har inte heller detta något att göra med tullar. Underskottet beror helt enkelt på att USA lever över sina tillgångar, dvs förbrukar mer än man producerar. Sparandet är för litet, konsumtionen för stor. Lösningen finns i USA, inte i andra länders handelspolitik. Detta har inte Trump förstått.

Trump ser utrikeshandel med merkantilistiska glasögon. Export är bra, import är dåligt. Billig import är extra dålig. Internationella regelverk för världshandeln är dåliga. Men USA:s ideliga attacker mot Världshandelsorganisationen WTO riskerar, om WTO:s roll undermineras, att drabba USA minst lika mycket som andra länder.

Att Trump som en av sina första åtgärder drog sig ur det nästan färdigförhandlade TPP (Trans-Pacific Partnership), ett frihandelsområde med tolv Stilla Havsländer, kom som en skänk från ovan för Kina. Kina var inte inbjudet att delta i TPP men kan nu komma att ingå i det eller de avtal som kommer att ersätta eller komplettera TPP.

Vad som händer med det nordamerikanska frihandelsavtalet NAFTA mellan USA, Kanada och Mexico vet ingen idag. Men Trump har redan, med sina ständiga utfall mot NAFTA, skadat relationerna med två av USA:s viktigaste handelspartners, och dessutom retat upp de många bönder i Mellanvästern som levt gott på att sälja majs till Mexico.

USA som sheriff, domare och kronofogde

USA, med mindre än fem procent av världens befolkning och femton procent av världens köpkraftskorrigerade BNP, har sedan länge tagit sig rätten att utfärda hårda straff, i regel böter, åt utländska företag som det amerikanska rättsväsendet anser bör bestraffas. Så gott som hela världen kan därmed sägas ingå i USA:s jurisdiktion.

Ett färskt exempel är de böter på 965 miljoner dollar som USA:s justitiedepartement och finansinspektion dömde Telia att betala för mutbrott begångna i Uzbekistan. Att USA bestraffar ett svenskt företag som gjort affärer i Uzbekistan sker i enlighet med USA:s s.k. Foreign Corrupt Practices Act som ger det amerikanska rättsväsendet långtgående befogenheter att utmäta straff för mutbrott begångna av företag runt hela jordklotet, förutsatt att företagen i fråga kan sägas ha någon anknytning till USA. För att tillämpa denna besynnerliga lag kan det t.ex. räcka med att Telia haft ett enda amerikanskt företag som kund eller leverantör, eller att vissa transaktioner skett genom en amerikansk bank eller till och med att ett enda mejl från Telia passerat en amerikansk server.

Mängder med icke-amerikanska företag har under åren utsatts för denna typ av extraterritoriell rättsskipning. Och företagen tycks alltid betala, inför risken för repressalier mot såväl trilskande företag som mot deras chefer. Ibland lyckas företagen pruta, och i fallet Telia reagerade börserna med viss lättnad över att bötessumman stannade en bit under tio miljarder kronor.

President Trumps beslut att säga upp kärnteknikavtalet med Iran har åter aktualiserat frågan om USA:s globala ekonomiska rättsskipning. Denna gång gäller hotet att införa ”sekundära sanktioner” mot alla företag världen över som handlar med Iran. Skyhöga böter utlovas, och de ansvariga företagsledarna riskerar rentav att få fängslas om de besöker USA.

Även på detta område finns det mängder med exempel i närtid. Till exempel erkände sig den franska storbanken BNP Paribas häromåret skyldig till brott mot USA:s Trading with the Enemy Act efter att ha gjort affärer med Sudan, Kuba och Iran. Bötesbeloppet sattes till 8,9 miljarder USD. Ett välkommet tillskott till den amerikanska statskassan.

Trump hot om sanktioner mot företag som handlar med Iran måste tas på allvar. Det båtar föga att EU, Kina, Ryssland och andra aktörer uttalar sitt fortsatta stöd till avtalet så länge Iran uppfyller sina förpliktelser. Det är företag, inte stater, som handlar med Iran, och företagens skyldighet är att tillfredsställa sina aktieägare. Och USA förblir en långt viktigare marknad än Iran. Redan har den franska energijätten Total, som utfärdat de hittills största löften från ett utländskt företag om omfattande investeringar i Iran, förklarat att man drar sig ur affären om man inte får garantier från USA om att slippa drabbas av sanktioner. Några sådana löften torde inte ges, och historien visar att företag oftast lägger sig platt när USA hotar.

Vem kommer att ta över Totals affärer med Iran? Förmodligen ett kinesiskt oljebolag.

Och många kinesiska företag kastar idag lystna blickar på Iran. Även företag som inte har direkta affärer med USA, utan som bara använder USA-dollar som betalningsmedel eller det internationella betalningssystemet Swift, kan drabbas av amerikanska sanktioner. Trumps förbud mot att handla med Iran gäller även alla varor som innehåller amerikansk teknologi, patent eller komponenter.

EU kan, å sin sida, luta sig mot ett gammalt beslut om att bötfälla företag som följer ensidiga beslut om sanktioner från USA som inte är förankrade i FN-resolutioner. Teoretiskt kan företag alltså bestraffas vad de än gör: av USA om de bryter mot USA:s förbud mot att göra affärer med Iran och av EU om de lyder Donald Trump. Men eftersom EU med rätta uppfattas som tandlöst i jämförelse med USA:s domstolar lär valet bli lätt. EU har, såvitt jag vet, aldrig utnyttjat sin möjlighet att bestraffa företag som varit lydiga gentemot USA.

För EU och för hela omvärlden innebär situationen ett svårt dilemma. För Irans del torde det gå förhållandevis lätt att sälja olja till en köpare som Kina, men en förlust av leverantörer och investerare från USA och Europa riskerar att bli mycket kännbar.

Runtom i världen pågår det en intensiv aktivitet för att hitta utvägar. EU har till exempel föreslagit inrättandet av en fond som ska kompensera EU:s företag för de kostnader som USA:s eventuella sanktioner förorsakar, och att den Europeiska Investeringsbanken ska

kunna finansiera transaktioner med Iran i euro, inte dollar, och utan att passera några amerikanska banker.

Det finns även frågetecken kring det lagliga i USA:s ensidiga beslut om sanktioner mot Iran och mot alla som handlar med Iran. Eller, snarare: avtalsbrottet strider inte bara mot WTO:s regelverk utan även mot internationell rätt. Det avtal med Iran som förhandlades fram mellan Iran och USA, EU, Ryssland, Kina, Tyskland, Frankrike och Storbritannien är inte ett avtal mellan USA och Iran utan blev ett multilateralt avtal med enhälligt stöd från FN:s Säkerhetsråd. Avtalet är därmed bindande för samtliga FN:s medlemsstater. Det är dock osannolikt att detta argument skulle bita på en FN-hatare som Donald Trump.

En sak är dock säker: i land efter land ifrågasätts idag den makt som USA:s rättsväsende tillskansat sig över vad hela världens företag och stater får och inte får göra. Stormakter som Kina, EU och Ryssland är alla engagerade i frågan om hur den amerikanska dollarn, och det amerikanska bankväsendet, ska kunna kringgås. Vi kan vara ganska övertygade om att brottet mot Iranavtalet och hoten om ”sekundära sanktioner” gör att dollarns ställning som världens dominerande valuta kommer att försvagas. Och på lång sikt kanske ersättas av remninbi.

Avslutande kommentarer

Donald Trumps tid vid makten har bland annat kännetecknats av en ihärdig kamp mot allehanda internationella avtal: TPP, Parisavtalet, Iranavtalet och NAFTA, för att nämna några av de viktigaste. Hans administration har även utmärkts av mängder med nålstick mot organisationer som FN, WTO, NATO, EU och Världsbanken. Det är knappast någon överdrift att säga att hela efterkrigstidens globala spelregler befinner sig under attack.

Man behöver inte vara en okritisk beundrare av alla internationella regelverk för att oroa sig över en utveckling där ömsesidiga överenskommelser och förpliktelser riskerar att ersättas av bilateral nävrätt.

Rader av långsiktiga bistånds- och samarbetsavtal har också sagts upp, eller kommer att sägas upp. En mängd institutioner och organisationer som tidigare fått stöd från USA har drabbats av amerikanska utträdeshot och/eller drastiskt minskade bidrag.

Viktigast av allt, på sikt, är kanske att Trump har visat att inte ens USA:s allierade kan lita på USA som en trovärdig, långsiktig samarbetspartner. Det ironiska är att ett flertal av Trumps beslut och hot snarare än att stärka USA:s ställning skadar den egna ekonomin och påskyndar utvecklingen mot en ekonomisk världsordning där USA:s hegemoni undermineras.

Till detta kan läggas USA:s krympande attraktionskraft för initiativrika människor utifrån. Utvecklingen i Silicon Valley och på de amerikanska toppuniversiteterna hade varit otänkbar utan ett ständigt inflöde av kreativa begåvningar från andra länder. Men Donald Trumps administration är uttalat främlingsfientlig och islamofobisk. Inreseförbudet från ett antal muslimska länder, liksom hotet att bygga en mur mot Latinamerika, sänder signaler som inte bara förgiftar atmosfären mellan olika grupper i USA utan gör det allt mindre lockande för studenter, forskare och entreprenörer att söka sig till USA. Detsamma gäller de mexikanska nannies som behövs för att passa republikanernas barn.

Stefan de Vylder